

ОСНОВНІ АСПЕКТИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Білецька В.В.

Вищий державний навчальний заклад України «Українська медична стоматологічна академія»

Медичний коледж

Розглядається поняття освітнього моніторингу, його завдання, види, рівні та правила організації у вищих навчальних закладах.

The article deals with the concept of educational monitoring, its types, levels and rules of organization in higher educational institutions of Ukraine.

Ключові слова: педагогічний моніторинг, професіографічний моніторинг, освітній моніторинг, моніторинг формальних здобутків, моніторинг процедур, система моніторингу.

Якість вищої освіти відіграє ключову роль у створенні єдиного загальноосвітнього та європейського освітнього простору. Вона визначається не тільки обсягом знань, а й параметрами особистісного, світоглядного і громадянського розвитку суспільства. Проблема якості освітнього процесу розглядається з позиції загальнолюдської та соціальної цінності освіти. Особливу складність становить питання побудови ефективної інституційної системи та системи зовнішнього забезпечення якості вищої освіти, яка має ґрунтуватися на певному розумінні самого феномена моніторингу якості вищої освіти. Відсутність ефективної системи моніторингу вищої школи є однією з причин, що зумовлюють неможливість побудови ефективної системи фінансування й ухвалення управлінських рішень у системі вищої освіти. Зазначені фактори актуалізують проблему управління якістю освіти у вищому навчальному закладі, основною складовою якої виступає моніторинг.

Використання моніторингу в різних сферах діяльності, зокрема в освітній галузі, розглядається в працях таких дослідників як А.А. Ахмадеева, Є.Г. Антоносенкова, М.Б. Гузарова, А.І. Бичкова, І.В. Вавілова, С.А. Горбаткова, Л.П. Грибанова, Т.З. Козлова, Н.А. Морозова, В.К. Левашова, Г.П. Савельєва та ін. Методологічні аспекти застосування моніторингу у вищій школі аналізуються на сторінках праць П.Ф. Анісімова, І.В. Вавілова, Л.Є. Виноградова, А.І. Галагана, І.П. Герасимова, Т.І. Заславської, В.О. Кальнея, В.С. Лукманова, Н.Ш. Нікітіна, О.М. Майорова, Е.І. Мухортова, А.А. Орлова, Н.П. Пішулина, С.П. Силіна, Л.Г. Семушиної, Г.Б. Скока, Є.М. Хрикова. Проте розкриття питань, що стосуються підходів до виявлення критеріїв якості вищої освіти, механізмів моніторингу та процесів його використання на сучасному етапі не можна вважати вичерпним. Освітній моніторинг ще не став постійною складовою системи професійної підготовки майбутніх фахівців.

Автор ставить за мету розкрити основний зміст системи моніторингу як складової забезпечення якості освіти у вищих навчальних закладах.

Термін «моніторинг» не має однозначного тлумачення, адже вивчається різними науками та використовується в різних сферах науково-практичної діяльності. Моніторинг можна визначити як постійне спостереження за певним процесом із метою виявлення його відповідності бажаному результату або вихідним пропозиціям – спостереження, оцінка і прогноз стану навколишнього середовища у зв'язку з діяльністю людини. Він має загальні характеристики, відповідні властивості та риси, хоча існує та розвивається окремо в межах тієї чи іншої науки або галузі управління. Таким чином, процес моніторингу можна розглядати у двох аспектах: по перше, як спосіб дослідження реальності, що використовується в різних науках, а по-друге, як спосіб забезпечення сфери управління різноманітними видами діяльності через надання своєчасної та якісної інформації [1, с.11].

На сьогодні немає спільної думки щодо визначення поняття «моніторинг у освіті». Одне з найбільш загальних визначень освітнього моніторингу запропонував дослідник О.М. Майоров: «Моніторинг у освіті – це система збору, обробки, зберігання і поширення інформації про освітню систему або окремі її елементи, яка орієнтована на інформаційне забезпечення управління, дозволяє робити висновки про стан об'єкта в будь-який момент часу і дає прогноз його розвитку» [4, с.75]. Освітній моніторинг поєднує в собі три управлінські компоненти: аналіз, оцінку і прогнозування процесів у освіті; збір і обробку інформації з метою підготовки рекомендацій щодо розвитку досліджуваних процесів і внесення необхідних коректив; сукупність прийомів відстеження процесів у освіті.

Завдання моніторингу якості освіти у вищих навчальних закладах полягають у розробці комплексу показників, що забезпечують цілісне уявлення про стан освітнього процесу та зміни в ньому; систематизації інформації, щодо стану та розвитку освітнього процесу у вузах; забезпеченні регулярного представлення інформації про процеси, що відбуваються у ВНЗ (далі вищих навчальних закладах); інформаційному забезпеченні аналізу та прогнозування розвитку освітнього процесу [1, с.12].

Науковці виокремлюють три види моніторингу, що використовується в освітній галузі: педагогічний, професіографічний та освітній. Дослідниця О.М. Касьянова визначає педагогічний моніторинг як супровідний контроль і точне коригування взаємодії педагога і студента в організації й здійсненні навчально-виховного процесу. Він дає змогу здійснювати аналіз, прогнозування і проектування дидактичних процесів, а також взаємодію його суб'єктів [3, с.12].

Професіографічний моніторинг – це процес безперервного діагностично-прогностичного, науково обґрунтованого спостереження за станом і розвитком педагогічного процесу підготовки фахівця у вищому навчальному закладі з метою оптимального вибору освітніх завдань, а також засобів та методів їх розв'язання. Цей вид моніторингу дозволяє визначити стан навчально-виховного процесу на кожному етапі, наскільки раціонально використані педагогічні засоби та наскільки ефективно реалізовані педагогічні технології [1, с.13].

Освітній моніторинг – це система збору, збереження, обробки та поширення інформації про діяльність педагогічної системи, що забезпечує безперервне спостереження за її станом та прогнозування її розвитку [2, с.20-21]. Є.М. Хриков визначив провідні напрями освітнього моніторингу: моніторинг контексту освітнього процесу; моніторинг ресурсів освітнього процесу; моніторинг ходу освітнього процесу і моніторинг результатів освітнього процесу [6].

Обстеження і визначення реального стану системи освіти можливе лише за умови виокремлення певних рівнів моніторингу, до яких належать кафедральний, факультетський, університетський, регіональний, державний та міжнародний (світовий). Практична реалізація завдань моніторингу вищим навчальним закладом здійснюється на перших трьох рівнях. До показників моніторингу результатів освітнього процесу кафедрального рівня належать: професійна спрямованість випускників, їхня професійна компетентність, позитивні риси в роботі випускників та їхні недоліки тощо. До показників факультетського рівня можна віднести: відповідність особистих якостей випускників вимогам професії, здатність випускників до інноваційної діяльності, відповідність професійних знань, умінь і навичок вимогам професії та ін. Моніторинг університетського рівня охоплює рейтинг ВНЗ серед інших, відсоток випускників, працевлаштованих за спеціальністю, оцінку готовності випускників до професійної діяльності керівником, самооцінку готовності випускників до трудової діяльності, рівень їхньої заробітної плати [2, с.21].

На регіональному рівні освітній моніторинг контролює стан діяльності регіональної системи освіти в цілому та її елементів на предмет її відповідності державній політиці. На державному рівні узагальнюється робота державної системи освіти, визначається її стан та формується державна політика розвитку освіти в цілому. Освітній моніторинг міжнародного або світового рівня забезпечує визначення рівня освітньої системи країни в контексті міжнародних стандартів і сприяє створенню освітньої політики, узгодженої із загальносвітовими тенденціями розвитку [1, с. 14].

Моніторинг якості освіти у вищому навчальному закладі має відповідати таким критеріям і вимогам: по-перше, першочерговим предметом моніторингу якості вищої освіти має бути рівень відкритості ВНЗ. Це означає, що саме аналіз інформаційних ресурсів (мова йде по сайти) вищого навчального закладу, що адресуються суспільству, має бути першочерговим завданням при здійсненні моніторингу забезпечення якості вищої освіти у відповідному вищому навчальному закладі.

По-друге, моніторинг якості вищої освіти має здійснюватися на постійній основі. Неприпустимо подавати рейтинг вищих навчальних закладів, спираючись на результати моніторингу лише кількох місяців. По-третє, освітній моніторинг має бути повним, системним і незалежним від суспільно-політичної кон'юнктури. Моніторинг має чітко відокремлювати процедури, спрямовані на забезпечення належної якості освіти та формування відповідного клімату, від процедур, які декларують забезпечення прав здобувачів вищої освіти. Освітній моніторинг не повинен рухатися у фарватері мінливих суспільних настроїв, якими легко маніпулювати.

По-четверте, важливо уникати абсолютизації оцінки формальних показників і результатів, які відображають академічні успіхи студентів та показників успішності вищого навчального закладу в цілому. Виключна оцінка формальних показників заважає виявляти негативні тенденції та не дозволяє об'єктивно порівнювати різні вищі навчальні заклади, які мають різні потенціали. Моніторинг забезпечення якості вищої освіти мусить дати відповідь на питання: наскільки повно ВНЗ використовує всі доступні процедури в забезпеченні якості вищої освіти?

По-п'яте, окрім виявлення повноти відповідних процедур моніторинг якості вищої освіти має бути спрямованим на виявлення ефективності процедур, якими послуговується ВНЗ у забезпеченні якості вищої освіти.

По-шосте, моніторинг має давати як об'єктивну оцінку конкретному ВНЗ щодо забезпечення в ньому відповідної якості вищої освіти, так і відповідь на питання щодо ефективності урядової політики в галузі вищої освіти в цілому [5].

Отже, нові умови розвитку України, де у виробленні національного продукту беруть участь понад 80% фахівців із вищою освітою, привели до змін у підходах до оцінювання ефективності діяльності освітньої системи на всіх рівнях. Зростання вимог до якості освітнього продукту зумовили необхідність побудови системи моніторингу якості вищої освіти, яка полягає в обстеженні об'єкта освітньої діяльності шляхом оцінки певних показників упродовж кількох років і проведення детального аналізу результатів щодо визначення стану освітньої системи, здійснення обґрунтованого, а отже, керованого прогнозу її розвитку. Моніторинг – це цілісний управлінський інструмент, який дозволяє зібрати, зберегти, обробити і поширити інформацію про діяльність педагогічної системи, визначити її стан і спрогнозувати розвиток. Говорити про ефективну систему моніторингу якості вищої освіти можна лише тоді, коли його результати будуть перетворюватися у висновки, на основі яких будуть ухвалюватися відповідні рішення. Без останнього доцільність та ефективність освітнього моніторингу позбавлені сенсу.

Список використаних джерел

1. Анненкова І. Моніторинг якості освіти у ВНЗ / І. Анненкова // Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки. – 2012. – Вип. 10. – С. 9-15.
2. Булах І. Моніторинг якості освіти [Електронний ресурс] / І. Булах. – 2001. – 78 с. – Режим доступу: http://www.irf.ua/files/ukr/programs_edu_ep_32_ua_meqfv.doc.
3. Касьянова О. Моніторинг в управлінні навчальним закладом / О. Касьянова. – К. : Основа, 2004. – 94 с. – С. 12.
4. Майоров А. Моніторинг в освіті. Книга 1 / А. Майоров. – Спб. : Издательство «Образование-Культура», 1998. – 344 с. – С. 75.
5. Федорченко Ю. Про моніторинг якості вищої освіти / Ю. Федорченко // Osvita.ua. – Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/50427>
6. Хриков Є. Теоретико-методологічні засади моніторингу професійної підготовки [Електронний ресурс] / Є. Хриков. – Режим доступу : <http://www.profosvita.org.ua/ru/career/articles/2.html>.